

Recenzja

rozprawy habilitacyjnej dr Anny Świerczewskiej - Gąsiorowskiej pt. „Przestępczość osób starszych z perspektywy kryminologii i prawa karnego”,

Wydawnictwo CeDeWu, Warszawa 2022 (ss. 338) oraz dorobku naukowego

Pani dr Anna Świerczewska-Gąsiorowska przedstawiła jako podstawowe osiągnięcie naukowe – w rozumieniu art. 219 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. t.j. z 2022 r., poz. 574 z późn. zm.) – stanowiące podstawę ubiegania się o stopień doktora habilitowanego nauk prawnych, monografię pt. *„Przestępczość osób starszych z perspektywy kryminologii i prawa karnego”*, Warszawa 2022, ISBN 978-83-810-2588-1, ss. 338, recenzenci wydawniczy: *prof. zw. dr hab. dr h.c. Emil W. Pływaczewski oraz prof. zw. dr hab. Ewa M. Guzik-Makaruk* oraz wykaz innych osiągnięć naukowych, w tym autoreferat jako podstawę oceny dorobku naukowego Kandydatki.

1. Rozprawa habilitacyjna

Wybór problematyki dotyczącej przestępczości osób starszych w Polsce jako przedmiotu badań naukowych należy ocenić pozytywnie. Jest to zagadnienie niezwykle istotne, bowiem dotyczy jednego ze współczesnych problemów kryminologii, a w przyszłości z pewnością będzie to asumpt do naukowych dyskusji z perspektywy chociażby polskiego prawa karnego wykonawczego.

Autorka podkreśla, iż problematyka badawcza dotycząca osób starszych bardzo rzadko bywa poruszana w piśmiennictwie prawniczym, a jeszcze rzadziej w literaturze kryminologicznej. Analizując polską literaturę z obszaru kryminologii i innych nauk należy stwierdzić, że dociekania naukowe w tym obszarze dotyczyły najczęściej aspektów wiktymologicznych. Natomiast w polskim piśmiennictwie kryminologicznym do tego

momentu było brak kompleksowego, monograficznego opracowania dotyczącego przestępczości osób starszych. Dostrzegając ten fakt, Autorka podejmuje ambitną próbę całościowego, kompleksowego omówienia tego nurtu badawczego. Jak podkreśla, jej zamiarem jest wypełnienie tej luki badawczej, szczególnie w perspektywie przebiegających w sposób ciągły zmian społecznych, w tym starzenia się społeczeństw.

Realizując wyżej zarysowany cel badawczy, Habilitantka zdecydowała o wyborze metod badawczych, przy pomocy których chce udzielić odpowiedzi na nurtujące ją pytania. Rozdział pierwszy poświęcony został metodyce prowadzenia badań, co należy uznać za trafne w szczególności, jeśli chodzi o prace z obszaru kryminologii. Zaprezentowana monografia ma charakter empiryczny nie stroniąc od koniecznych wątków dogmatyczno-prawnych.

W celu weryfikacji założonych hipotez badawczych zastosowano w szczególności metody badawcze m.in. *desk-research* – badania dokumentów, analizę statystyk policyjnych, sądowych i penitencjarnych. Ocena rozwiązań normatywnych opierała się na powszechnie stosowanej w nauce prawa karnego egzegezie tekstu prawnego. Adekwatnie do przyjętych metod badawczych dokonano wyboru technik badawczych, czyli obserwacji pośredniej i swobodnej, które są bardzo często wykorzystywane w kryminologii, w tym w naukach społecznych. Przyjęcie takich metodologicznych założeń spowodowało, iż Autorka rozpoczęła badania od jakościowego opisu zjawiska przestępczości osób starszych wykorzystując dorobek takich dyscyplin naukowych jak: nauki medyczne, socjologiczne i psychologia. Ten etap badań społecznych, jakim jest konceptualizacja pozwolił Jej zdefiniować osoby starsze w ujęciu postępującego procesu starzenia się na kanwie interdyscyplinarnych rozważań. To różnorakie spojrzenie na pojęcie starości pozwoliło Habilitantce na sformułowanie tezy, iż zachodzące w statystykach zmiany długości życia ludzkiego nie wpływają na maksymalny czas życia z perspektywy medyczno-biologicznej, nadal jest to proces indywidualny, zarówno w ujęciu socjologicznym, jak i psychologicznym. Zawarte w tym rozdziale rozważania są bogato udokumentowane literaturą adekwatnej dyscypliny naukowej i dają podstawę do sformułowania opinii, iż Habilitantka jest w tym zakresie wyjątkowo kompetentna i prowadzi swoje rozważania wielotorowo w płaszczyźnie wielu czasami nawet odległych od siebie dziedzin nauki. W tych różnych sferach porusza się ze znanstwem omawianej problematyki.

W kolejnym rozdziale Habilitantka dokonała analizy dostępnych i istniejących danych, w tym przede wszystkim z Głównego Urzędu Statystycznego z perspektywy sytuacji demograficznej seniorów w Polsce i oceny jakości ich życia. Zastosowanie tego zabiegu analitycznego było istotne, ponieważ znajomość fenomenu zjawisk demograficznych jest nie

tylko niezbędna do podejmowania interdyscyplinarnych badań naukowych, ale także wytyczania kierunków działań w sferze ekonomicznej i społecznej.

W rozdziale czwartym Autorka zastosowała kluczową z punktu widzenia nauk prawnych metodę badawczą, polegającą na analizie źródeł aktualnie obowiązującego prawa. Zastosowana metoda dogmatyczna, mająca za przedmiot analiz regulacje krajowe i międzynarodowe, pozwoliła na ukazanie współczesnej sytuacji prawnej osób starszych w Polsce.

Bardzo istotne dla oceny fenomenologii przestępczości osób starszych w Polsce są rozważania zawarte w piątym rozdziale dysertacji, ponieważ dotyczą ilościowego opisu przestępczości wykrytej. Autorka w tym rozdziale dokonuje analizy danych o kwalifikacji prawnej czynu i sposobie zakończenia postępowań przygotowawczych wobec podejrzanych, którzy w chwili popełnienia czynu zabronionego mieli ukończony 60. rok życia. Pozwoliło to na opis przestępczości osób starszych w świetle podjętych badań empirycznych. W podsumowaniu Autorka stwierdza, że udział seniorów w polskiej przestępczości jest znacznie niższy, niż by to wynikało z ich udziału w strukturze populacji kraju, jak również, że pomimo zwiększania się w Polsce liczby osób w wieku 60+ nie przekłada się to na wzrost liczby przestępstw z udziałem osób starszych. Analiza badawcza w tym zakresie nie tylko pozwoliła na opis przestępczości osób starszych w Polsce, ale stworzyła punkt wyjścia do prognozowania kryminologicznego, co wobec narastającego problemu starzenia się społeczeństw na świecie wydaje się bardzo istotne.

W szóstym rozdziale monografii Habilitantka wzbogaciła swój warsztat badawczy o komponent jakościowy, co pozwoliło na zaprezentowanie najczęściej naruszanych przez seniorów przepisów ustaw i kwalifikacji prawnych przestępstw przez nich dokonywanych.

W rozdziałach siódmym i ósmym została przedstawiona reakcja sądów na przestępstwa popełniane przez seniorów oraz zaprezentowana specyfika tej grupy społecznej w aspekcie ich funkcjonowania w izolacji penitencjarnej, co oceniam wysoko szczególnie z perspektywy narastającego problemu przestępczości osób starszych na świecie.

Kryminolog opisując chociażby jeden z obszarów fenomenologii danego typu przestępczości jest wręcz zobowiązany sięgnąć do statystyk kryminalnych, które są podstawowym źródłem informacji o przestępstwie, co Habilitantka uczyniła wykazując tym samym dojrzałość swojego warsztatu badawczego.

Zgadzając się z ustaleniami i tezami, które formułuje Habilitantka odczuwam jednak pewien niedosyt, szczególnie w szóstym rozdziale, gdzie oczekiwałbym bardziej wyraźnego przedstawienia i ustosunkowania się do etiologii przestępczości osób starszych.

2. Ocena rozprawy habilitacyjnej

Przedstawiona mi do recenzji rozprawa habilitacyjna jest interesująca, przede wszystkim z punktu widzenia przedstawienia i rozwiązania problemu badawczego. Autorka swobodnie porusza się po analizowanej problematyce, a Jej oceny są wyważone i trafne. W zasadzie w każdej pracy możemy dostrzec jej lepsze i słabsze strony. Ta praca nie jest wolna od obu takich stron. Wskazane w recenzji pewne niedociągnięcie nie obniża jednak jej ogólnej wysoce pozytywnej oceny. W moim przekonaniu rozprawa habilitacyjna Pani dr Anny Świerczewskiej- Gąsiorowskiej spełnia kryteria opracowania stanowiącego podstawę do ubiegania się o stopień doktora habilitowanego nauk prawnych na podstawie art. 219 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. t.j z 2022 r. poz. 574).

3. Dorobek naukowy

Przedstawiony do oceny dorobek naukowy Pani dr Anny Świerczewskiej- Gąsiorowskiej obejmuje trzy sfery Jej zainteresowań i związany jest z problematyką kryminologii i prawa karnego. Możemy tu wyróżnić taki obszar jak prawnokarne i kryminologiczne aspekty wymuszeń rozbójniczych. Ten nurt badawczy Habilitantki jest głównie związany z przygotowaniem pracy doktorskiej.

Kolejna sfera zainteresowań Habilitantki dotyczy prawnokarnych i kryminologicznych aspektów współczesnej przestępczości kryminalnej. Zagadnieniu temu Habilitantka poświęciła kilkanaście publikacji samodzielnych bądź we współautorstwie. Na szczególną uwagę zasługują publikacje *Wykorzystywanie seksualne małoletnich a medyczne pojęcie pedofilii*, „Przegląd Policyjny” 2017, nr 1(125), ISSN 0867-5708 oraz *Prawne aspekty przestępstw z nienawiści* [w:] W. Pływaczewski, P. Lubiewski (red.), *Współczesne ekstremizmy. Geneza, przejawy, przeciwdziałanie*, Olsztyn 2014, ISBN 978-83-62383-50-4. *Współczesna przestępczość seniorów w Polsce na tle pozakodeksowego prawa karnego* [w:] E.W. Pływaczewski, D. Dajnowicz-Piesiecka, E. Jurgielewicz-Delegacz (red.), *Prawo karne i kryminologia wobec kryzysów XXI wieku*, Warszawa 2022, ISBN 978-83-8286-235-5; Autorka w ramach tego nurtu zaprezentowała swoje dociekania naukowe m.in. młodym

naukowcom, praktykom zajmującym się problematyką współczesnej przestępczości i patologii społecznych, studentom oraz gremium eksperckiemu na III i IV Ogólnopolskim Forum Młodych Kryminologów zorganizowanym przez Katedrę Prawa Karnego i Kryminologii Uniwersytetu w Białymstoku oraz Międzynarodowe Centrum Badań i Ekspertyz Kryminologicznych, gdzie wygłosiła referaty: *Wybrane zagadnienia przestępczości osób starszych* oraz *Seniorzy w izolacji penitencjarnej w obliczu współczesnych problemów kryminologii*. Problematykę przestępczości kryminalnej w Polsce, w tym przestępczości osób starszych, przedstawiła również na wykładach przeprowadzonych na *Saur Orsola Benincasa University Napoli* – Italia oraz na II Kongresie Kryminologicznym zorganizowanym w 2022 roku przez Katedrę Kryminologii Uniwersytetu Jagiellońskiego, Polskie Towarzystwo Kryminologiczne im. prof. Stanisława Batawii oraz Koło Naukowe Kryminologii Towarzystwa Biblioteki Słuchaczy Prawa UJ.

Naukowe opracowania Habilitantki dotyczą również prawnokarnych zagadnień dowodowych, które w większości były wynikiem prac badawczych w zespole prawników w projekcie rozwojowym *Infrastruktura i urządzenia oraz procedury techniczno-prawne związane z zabezpieczeniem i przechowywaniem tzw. trudnych dowodów procesowych*, w ramach konkursu nr 4/2013 Narodowego Centrum Badań i Rozwoju. Na szczególną uwagę zasługuje *Prawo a praktyka w zabezpieczaniu i przechowywaniu tzw. trudnych dowodów procesowych*, „Problemy Współczesnej Kryminalistyki” 2016, t. 20, ISSN 1643-2207 (współautorstwo z J. Brykiem) *Prawnokarne znaczenie dowodu elektronicznego* [w:] M. Fałdowski (red.), *Bezpieczeństwo dokumentów publicznych*, Szczytno 2018, ISBN 978-83-7462-655-2. W ramach omawianego nurtu badawczego Habilitantka była również promotorem pomocniczym w rozprawie doktorskiej pt. *Cyberprzestępczość – wybrane aspekty prawnokarne oraz kryminalistyczne* na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku, której promotorem była prof. zw. dr hab. Ewa M. Guzik-Makaruk.

Merytorycznie dorobek naukowy Habilitantki można uznać za wartościowy. Jej opracowania są zazwyczaj na dobrym poziomie. W tych publikacjach porusza zarówno kwestie ważne, jak i mniej istotne, ale w całości można je uznać za znaczący wkład w rozwój nauk prawnych. Jej warsztat naukowy charakteryzuje zdolność trafnego ujmowania problemu i jego prezentacji i nie ulega wątpliwości, iż potrafi Ona łączyć ustalenia teoretyczne z ich zastosowaniem w praktyce. Podsumowując, analiza dorobku naukowego innego niż osiągnięcie naukowe wskazane przez Habilitantkę, w tym aktywności na konferencjach, w których brała udział, a także praca koncepcyjna i naukowa w projektach

badawczych pozwala na stwierdzenie, że dr Anna Świerczewska-Gąsiorowska wykazuje się istotną aktywnością naukową w rozumieniu art. 219 Ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce.

4. Ocena aktywności naukowej realizowanej w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej

Habilitantka jest niewątpliwie doświadczonym dydaktykiem. Od 2005 do 2020 r. była związana zawodowo z Wyższą Szkołą Policji w Szczytnie, gdzie była nauczycielem akademickim i pełniła m.in. funkcję dziekana oraz prorektora tej Uczelni. Jednocześnie od 2013 r. do chwili obecnej związana jest z Wyższą Szkołą Prawa i Administracji Rzeszowską Szkołą Wyższą, gdzie prowadzi zajęcia dydaktyczne i pełni funkcję prodziekana Kolegium Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Kryminologii. Pozytywną ocenę Jej aktywności naukowej i dydaktycznej potwierdzają m.in.: Medal Komisji Edukacji Narodowej, Medal Srebrny za długoletnią służbę nadany przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej oraz listy gratulacyjne skierowane od Rektora Wyższej Szkoły Prawa i Administracji w Rzeszowie od Komendanta Głównego Policji za wkład i zaangażowanie w edukację studentów oraz od Komendanta-Rektora Wyższej Szkoły Policji za wkład naukowy w dyscypliny: nauki o bezpieczeństwie i prawo. Ponadto Habilitantka po uzyskaniu stopnia naukowego doktora uczestniczyła w zagranicznym wyjeździe badawczym do Państwowego Uniwersytetu Spraw Wewnętrznych we Lwowie, odbyła wyjazd szkoleniowy do University of Central Lancashire w Wielkiej Brytanii oraz szkolenie w Wydziale Kryminalnym w Berlinie *Śledztwo powybuchowe oraz dowodowe zabezpieczanie substancji niebezpiecznych*. Uczestniczyła też w wyjeździe szkoleniowym do *European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA)* w Lizbonie (Europejskie Centrum Monitorowania Narkotyków i Narkomanii), a także odbyła staż naukowy w Międzynarodowym Centrum Badań i Ekspertyz Kryminologicznych w Białymstoku. Jako uczestnik projektu rozwojowego *Infrastruktura i urządzenia oraz procedury techniczno-prawne związane z zabezpieczeniem i przechowywaniem tzw. trudnych dowodów procesowych*, (w ramach konkursu nr 4/2013 – DOBR-BIO4/068/13187/2013 finansowanego przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju), zaprezentowała wraz z zespołem badawczym jego wyniki na 18th International Conference on Forensic Science and Crime Scene Investigations w Paryżu (26-27.09.2016 r.), wygłaszając referat pt. *Spreads Modern Technology to the Crimen Scene: Mobile Robotic System Versus Difficult Evidence*

Material oraz na 3rd Annual International Conference on Forensic Sciences & Criminalistics Research w Singapurze, gdzie wygłosiła referat pt. *Preservation of Dangerous Samples of Evidence with the Use of Mobile Robotic System*. Ponadto w ramach konferencji Canadian Society of Forensic Science 60 th Annual Conference w Montrealu prezentowała - wspólnie z zespołem badawczym - poster *The proceedings in the field security, transport, storage and final disposal of hazardous evidence process in Polish law*. Jest również członkiem Polskiego Towarzystwa Kryminologicznego im. prof. Stanisława Batawii.

Habilitantka była również współautorem wniosku grantowego o szkolenie w ramach European Union Agency for Law Enforcement Training (CEPOL) dotyczącego *Juvenile crime and domestic violence* oraz współautorem wniosku o nadanie uprawnień do prowadzenia studiów pierwszego stopnia na kierunku kryminologia, profil ogólnoakademicki (05.2021 r.) w Wyższej Szkole Prawa i Administracji Rzeszowskiej Szkoły Wyższej. Przedmiotowy wniosek znalazł uznanie Ministerstwa Edukacji i Nauki oraz Polskiej Komisji Akredytacyjnej.

W ramach działalności na rzecz szkolnictwa wyższego Habilitantka odbyła szkolenie organizowane przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach projektu *Liderzy w zarządzaniu uczelnia* realizowanego w ramach III osi priorytetowej Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój pt. *Sprawy dotyczące kształcenia oraz szkoły doktorskie* oraz *Zasady procesu ewaluacji działalności naukowej uczelni*. Jej aktywność naukowa w więcej niż jednej uczelni polegała również na udziale w pracach badawczych i rozwojowych konsorcjum projektów finansowanych z Narodowego Centrum Badań i Rozwoju, w tym Uniwersytecie w Białymstoku, Wojskowej Akademii Technicznej, Wojskowym Instytucie Chemii i Radiometrii.

Kryterium aktywności naukowej Habilitantki realizowanej w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej, wprowadzonym na podstawie Ustawy z 12 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. t.j. z 2022 r. poz. 574 z późn. zm.) należy ocenić wysoce pozytywnie.

5. Konkluzja

W podsumowaniu oceny zarówno rozprawy habilitacyjnej, dorobku naukowego, jak i innej działalności charakteryzującej sylwetkę Kandydatki do stopnia doktora habilitowanego, mogę z całym przekonaniem stwierdzić, iż wszystkie elementy tej oceny upoważniają mnie do stwierdzenia, że kryteria zawarte w art. art. 219 ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce zostały spełnione i ocena ta jest podstawą do prowadzenia dalszych czynności w postępowaniu habilitacyjnym.

